

Πτυχιακή Εργασία

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΠΑΙΔΕΙΑ

Αθανασία Αμπλιανίτη
Αριθμός μητρώου: 0200127
Εξάμηνο σπουδών: 8^ο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Παιδαγωγικό τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Βόλος, 2004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 2881/1
Ημερ. Εισ.: 28-06-2004
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2004
ΑΜΠ

Πίνακας Περιεχομένων

Αριθμός σελίδας

Περίληψη.....	1
Εισαγωγή.....	2
Α. Γενική Τοποθέτηση.....	2
Β. Επιμέρους προβληματισμός.....	3
Γ. Θέματα.....	5
Επισκόπηση βιβλιογραφίας.....	6
Α. Γενική τοποθέτηση.....	6
Β. Η κατάσταση στα Ελληνικά σχολεία- Περιστατικά.....	7 κβ
Γ. Τι σημαίνει «κρεμάω ταμπέλα».....	9 κδ
Δ. Τα συναισθήματα των αλλοδαπών παιδιών- Περιστατικά.....	10
Ε. Η διγλωσσία στο νηπιαγωγείο.....	11
1. Γενική Τοποθέτηση.....	11
2. Ορισμός.....	12
3. Τι συμβαίνει στο ελληνικό νηπιαγωγείο με τη διγλωσσία.....	12
4. Οι στόχοι της διγλωσσης εκπαίδευσης.....	13
5. Τα στάδια εκμάθησης της γλώσσας.....	13
6. Προσεγγίσεις για τη διγλωσση εκπαίδευση.....	14
7. A.L.E.R.T.A.....	15
ΣΤ. Προτάσεις για την ομαλή συνεκπαίδευση.....	18
1. Γενική τοποθέτηση.....	18
2. Περιβάλλον- Οργάνωση της τάξης.....	18
Οπτικο-αισθητικό.....	18
Παιχνίδια και υλικά.....	19
Βιβλία.....	19
Παιχνίδι ρόλων.....	19
Γλώσσα.....	19
Μουσική.....	20
Τέχνες.....	20
Κούκλες.....	20
Κουκλοθέατρο.....	20
Παζλ.....	21
3. Οι στόχοι για ένα νηπιαγωγείο με παιδιά που έχουν κάποιες διαφορές.....	22
4. Οργάνωση του μαθήματος.....	22
5. Πώς επιλέγω το αντί-ρατσιστικό υλικό.....	23
6. Πώς δίνουμε αντι- ρατσιστικό περιεχόμενο στις καθημερινές δραστηριότητες.....	24
7. Πώς να κάνεις γνωστές τις πολιτισμικές διαφορές στα παιδιά.....	25
8. Συμβουλές για έναν /μία νηπιαγωγό.....	26
9. Παράδειγμα.....	27
10. Τι προστάζει το αναλυτικό πρόγραμμα.....	28
11. Τεχνικές για την εκμάθηση της γλώσσας- Λοιπές δραστηριότητες.....	29
12. Η διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένη γλώσσα- στόχοι.....	32
13. Η διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερη γλώσσα- στόχοι.....	32
14. Πώς βοηθά η προώθηση της μητρικής γλώσσας των αλλοδαπών παιδιών....	33
15. Πώς διευκολύνεται ο δάσκαλος της Ελληνικής σε Αλβανούς μαθητές.....	35

Κατακλείδα.....	36
Α. Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση.....	36 ✓
Β. Σύνοψη προβλήματος.....	36
Γ. Ποίημα.....	40
Συμπεράσματα- Συζήτηση.....	42
Βιογραφικό.....	43

Περίληψη:

Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται μια εμπειρική έρευνα η οποία μελετάει τη συνεκπαίδευση των αλλοδαπών με τα Ελληνόπουλα στο Ελληνικό νηπιαγωγείο. Τα ζητήματα που μελετώνται είναι η γενική κατάσταση που επικρατεί στα νηπιαγωγεία καθώς επίσης και η διγλωσσία στο νηπιαγωγείο. Προτείνω επίσης εκτενώς τρόπους για να επιτευχθεί η ομαλή συνεκπαίδευση και αποτελεσματικές συμβουλές για νηπιαγωγούς που θέλουν να βοηθήσουν τα παιδιά. Στην έρευνα συμμετείχαν παιδιά προσχολικής ηλικίας καθώς και οι νηπιαγωγοί τους. Η έρευνα διεξήχθη από τον Νοέμβρη του 2003 έως τον Απρίλη του 2004 σε νηπιαγωγεία του Βόλου και του Καρπενησίου. Ανακάλυψα περιστατικά απογοητευτικά αλλά και περιστατικά που με ικανοποίησαν. Κάποιοι παιδαγωγοί εκτελούν σωστά το έργο τους, κάποιοι άλλοι όχι. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι το ελληνικό νηπιαγωγείο δεν έχει δώσει μεγάλη σημασία στο θέμα της συνεκπαίδευσης αλλοδαπών και Ελληνόπουλων με τρόπο που να βοηθούνται οι δυο μερίδες παιδιών. Πιστεύουμε όμως ότι οι παιδαγωγοί ενδιαφέρονται για τέτοιου είδους προβλήματα και με την κατάλληλη ενημέρωση θα γινόταν πολύ καλή δουλειά στα Ελληνικά νηπιαγωγεία.

Εισαγωγή:

«Όσο υπάρχει ρατσισμός
είναι ανώφελο να περιμένουμε.
Σβήσε τη λέξη ρατσισμός.
Δώσε την ειρήνη στους ξένους.
Πρόσθεσε μια χειρονομία ειρήνης.»

Ταχαρ Μπεν Τζελούν, Απρίλιος 1998

(Χουντουμάδη, 2002)

A. Γενική Τοποθέτηση

Σε πολλές χώρες το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν ευνοϊκό μόνο για ορισμένα παιδιά, για τα παιδιά των εύπορων οικογενειών. Σταδιακά, οι πόρτες άνοιξαν για όλα τα παιδιά, που όχι μόνο έχουν δικαίωμα στη μόρφωση, αλλά είναι υποχρεωμένα από το νόμο να πηγαίνουν σχολείο.

Παρόλο που είναι γενικά αποδεκτός και εύλογος ο στόχος της ισότητας των ευκαιριών στο σχολείο, αυτό ευνοεί τη μεσαία τάξη, τους Λευκούς και τα υγιή παιδιά, χωρίς προβλήματα αναπηρίας. Αυτό δεν θα έπρεπε να μας προκαλεί έκπληξη αν σκεφτούμε τι διδασκόμαστε στο σχολείο από παλιά έως σήμερα ακόμα. Στις γνώσεις μας δεν συμπεριλαμβάνονται λεπτομέρειες όπως οι εξής (Brown, 1998):

- Harriet Tubman, ένας μαύρος σκλάβος της Αμερικής **έστησε τον υπόγειο** σιδηρόδρομο μέσω του οποίου δραπέτευσαν πάνω από 300 σκλάβοι προς τον Καναδά

- Τα φανάρια εφευρέθηκαν από έναν μαύρο τον Garrett Morgan, και ένας μαύρος γιατρός ο Charles Drew **εφηύρε την τεχνική** της μετάγγισης αίματος, που έδωσε στη συνέχεια τη δυνατότητα για εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς.
- Μερικά από τα υποτιθέμενα «βρετανικά» ηλεκτρονικά παιχνίδια όπως το Snakes, το Ladders και το Ludo, έχουν **Ινδική προέλευση**.
- Στις αρχές του 1500 το Timbuktu, της Δυτικής Αφρικής υπήρξε σπουδαίο **κέντρο γραμμάτων**.

B. Επιμέρους Προβληματισμός

Στην Ελλάδα το 7% του σχολικού πληθυσμού είναι παιδιά αλλοδαπά, από διάφορες χώρες του κόσμου. Ωστόσο το πρόγραμμα της ελληνικής εκπαίδευσης δε βοηθάει ώστε να γίνει με ομαλό τρόπο η ενσωμάτωσή τους στην τάξη και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ανάγνωσης και γραφής (Γκουντουρά, 1996). Στο ελληνικό νηπιαγωγείο υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις ρατσιστικής συμπεριφοράς από το μέρος της νηπιαγωγού. Και στη συνέχεια αυτή τη συμπεριφορά μπορεί να υιοθετούν και τα νήπια που απαρτίζουν την τάξη.

Ο παρακάτω διάλογος συνειδητής ή ασυνειδητής συμπεριφοράς ανάμεσα στη νηπιαγωγό και ένα κορίτσι Ασιατικής καταγωγής έλαβε χώρα σε νηπιαγωγείο του εξωτερικού, ωστόσο περιγράφει ένα περιστατικό που θα μπορούσαμε να το έχουμε ζήσει και στο ελληνικό νηπιαγωγείο:

Το παιδί έπαιζε στη γωνιά της κουζίνας προσποιούμενο ότι φτιάχνει τσάι. Η νηπιαγωγός παρενέβη:

- «Όχι χρυσό μου, δεν χρησιμοποιούμε τηγάνι, χρησιμοποιούμε μπρίκι!»

Το κορίτσι προσπαθούσε να φτιάξει το τσάι σύμφωνα με τον τρόπο που είχε δει στο σπίτι της τη μαμά της – να βράζει το τσάι, το γάλα, και τη ζάχαρη στο τηγάνι. Έφυγε λοιπόν

στενοχωρημένη, αγριεμένη και προβληματισμένη γιατί η μαμά της δεν ήξερε να φτιάχνει τσάι με τον σωστό τρόπο! (Brown, 1998)

Στο νηπιαγωγείο και στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης ήρθα σε επαφή με διάφορα τέτοια περιστατικά και μερικά ακόμη σοβαρότερα. Όπως αυτό με ένα μαύρο παιδί που μέσα στο σχολείο δυσκολεύεται λίγο να παρακολουθήσει τις δραστηριότητες καθώς γνωρίζει ελάχιστα Ελληνικά. Τις περισσότερες φορές η συνεννόηση γίνεται με χειρονομίες ή με κούνημα του κεφαλιού. Ο Σαμουτζίν κυνηγάει τα παιδιά για να παίξει μαζί τους και αυτά δεν το παίζουν. Η νηπιαγωγός ρωτάει: «Γιατί τρέχετε;» και τα νήπια απαντούν: «Γιατί άμα μας πιάσει ο Σαμουτζίν θα μας μαυρίσει!». Η νηπιαγωγός δεν ασχολήθηκε με το θέμα. Τους συνέστησε να μην τρέχουν.

Είχα όμως ευαισθητοποιηθεί από το μάθημα «κοινωνικός αποκλεισμός και νηπιαγωγείο». Γνωρίσαμε τα προβλήματα της πολυπολιτισμικότητας, τον ρατσισμό για την καταγωγή, το χρώμα, το φύλο, κλπ. Αποφάσισα ότι θα ήθελα πολύ ως μελλοντική νηπιαγωγός να μάθω να χειρίζομαι περιστάσεις όπου ελληνόπουλα θα φέρονταν με προκατάληψη απέναντι στα ξένα παιδιά. Και φυσικά με ενδιέφερε να μάθω η ίδια να συμπεριφέρομαι με τέτοιο τρόπο ώστε να βοηθώ τα παιδιά να προχωρήσουν στο δημοτικό σχολείο ελεύθερα από συμπλέγματα κατωτερότητας και έχοντας τις καλύτερες δυνατές σχέσεις με τους συμμαθητές τους και την κοινωνία. Σε μια προσχολική τάξη έκανα την εξής παρατήρηση: Υπάρχει ένα κορίτσι, η Θάλεια, της οποίας η μητέρα μόνο είναι τσιγγάνα. Η εμφάνισή της δε φανερώνει καμία διαφορά από τα υπόλοιπα παιδιά. Είναι λευκή σαν το μπαμπά της. Παρατήρησα πως η Θάλεια συνεχώς απομονώνεται. Δε θέλει να ζωγραφίσει, ούτε να συμμετέχει σε ομαδικά παιχνίδια. Παίζει μόνη της στη γωνιά του μπακάλικου. Μερικά κορίτσια προσπαθούν να τη βάλουν στην παρέα τους λέγοντας: «Θέλεις να παίξουμε το μανάβη;». Η Θάλεια αρνήθηκε. Κάποια ώρα αργότερα, που όλα τα νήπια ακούγανε μουσική και χόρευαν, η Θάλεια στεκόταν δίπλα από το χορό και κοίταζε

σαστισμένη. Όλα τα παιδιά ήταν πιασμένα χέρι με χέρι σε ζευγάρια και δεν την έπαιρναν. Η Θάλεια έδειχνε ότι θέλει να χορέψει, δεν είχε όμως το θάρρος για να ζητήσει κάποιο παιδί για ζευγάρι. Τότε επενέβη η νηπιαγωγός και πιάνοντας τη από το χέρι την έκανε ζευγάρι με ένα άλλο μοναχικό κορίτσι. Αργότερα σε μια εργασία γραφής και ανάγνωσης διαπίστωσα ότι η Θάλεια μιλάει πολύ σωστά και άνετα ελληνικά, αλλά χρειάζεται εξοικείωση στο γράψιμο. Η νηπιαγωγός την ενθαρρύνει συνεχώς να κάνει προσπάθειες. Θα ήμουν πολύ ικανοποιημένη αν η δική μου τάξη λειτουργούσε έτσι. Να υπήρχε κατανόηση, συμπάθεια και συνεργασία ανάμεσα σε όλους.

Γ. Θέματα:

Παρακάτω, αφενός θα παρουσιάσω την κατάσταση που επικρατεί στο νηπιαγωγείο όταν δέχεται παιδιά από άλλες χώρες με διαφορετική γλώσσα και ανόμοιο πολιτισμικό υπόβαθρο. Αφετέρου θα προτείνω αποτελεσματικούς τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.

Επισκόπηση Βιβλιογραφίας:

A. Γενική τοποθέτηση:

Το πρόβλημα του ρατσισμού είναι πολύ παλιό. Υπήρχε ρατσισμός σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας. Υπήρχε στα πλαίσια του σχολείου, του σπιτιού, της γειτονιάς, της δουλειάς κ.κ. (Brown, 1998)

Σε χώρες όπως η Αμερική ή η Μεγάλη Βρετανία από το 1970 οι γονείς των μαύρων παιδιών συνειδητοποίησαν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δε βοηθάει καθόλου τα παιδιά τους και διαμαρτύρονταν. Από την άλλη οι λευκοί, πίστευαν για τα μαύρα παιδιά ότι είχαν χαμηλή αυτοεκτίμηση και κατά συνέπεια δεν είχαν δυνατότητες ανόδου στο μορφωτικό τους επίπεδο. Σήμερα κάνουμε λόγο για διαφορετικότητα. Στη Μεγάλη Βρετανία ζουν πολλοί μαύροι, οι οποίοι έχουν διαφορετικό τρόπο ζωής, διαφορετικά έθιμα και παραδόσεις. Από μέρους των Άγγλων θεωρείται ότι απειλείται η πολιτιστική τους κληρονομιά λόγω της συνύπαρξής τους με ανθρώπους άλλων χωρών. Το 1978 η Margaret Thatcher εξέφρασε την ανησυχία της λέγοντας : «Φοβόμαστε ότι η χώρα αυτή θα αφανιστεί από ανθρώπους διαφορετικού πολιτισμού». (Brown, 1998)

Καθώς λοιπόν η κοινωνία μας αποτελείται από ανθρώπους διαφορετικών εθνοτήτων και επέρχεται η οικονομική πόλωση, πολλές νηπιαγωγοί αντιμετωπίζουν την πρόκληση της παρουσίας και της εξέτασης προβλημάτων ανισότητας και διαφορετικότητας με τρόπο ουσιαστικό και ελπιδοφόρο προς τα παιδιά. Τα τελευταία χρόνια, ερευνητές έχουν μελετήσει τα αισθήματα των παιδιών για τις άλλες φυλές. Τα ευρήματα τους μπορούν να βοηθήσουν τις εκπαιδευτικές πρακτικές καθώς και το αναλυτικό πρόγραμμα. (Copple, 2003)

B. Η κατάσταση στα σχολεία- περιστατικά:

Αυτές οι απόψεις είναι ευρέως γνωστές και αποδεκτές. Αυτό όμως δε σημαίνει απαραίτητα ότι οι Λευκοί εκπαιδευτικοί συμφωνούν με αυτές. Είναι πιθανό βέβαια να επηρεάζονται από αυτές.

Συχνά το πρόβλημα ρατσισμού δεν εντοπίζεται μόνο στη νηπιαγωγό, αλλά και στο υπόλοιπο προσωπικό που στελεχώνει ένα νηπιαγωγείο.(Brown, 1998), Η Iram Siraj-Blatchford περιγράφει ένα περιστατικό όπου εμπλέκεται η μαγείρισσα του σχολείου. Ένα τετράχρονο παιδί πάσχιζε να κόψει το φαγητό του με μαχαίρι και πιρούνι για αρκετές εβδομάδες. Στο σπίτι του όπου συνήθιζαν να τρώνε Πακιστανική κουζίνα, ήξερε μόνο να τρώει με τα χέρια. Οι νηπιαγωγοί ενθάρρυναν την προσπάθεια του. Μια φορά έφαγε με τα χέρια τα ψητά φασόλια, γιατί κουράστηκε με το πιρούνι. Η γραμματέας του σχολείου (που μάζευε τα λεφτά για τη σίτιση των νηπίων), φωνάζει στο παιδί: «Σταμάτα να τρως με τα χέρια, τα ζώα μόνο τρώνε με τα χέρια!». Το παιδί ένιωσε αμηχανία και ντροπή, ενώ θύμωσε ταυτοχρόνως γιατί χαρακτηρίστηκε ζώδης η συμπεριφορά του και κατ' επέκταση υπονοήθηκε το ίδιο για τους γονείς του (Brown, 1998).

Οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να μπορούν να διατηρήσουν ένα δυναμικό περιβάλλον, στα πλαίσια του οποίου θα διαφυλάσσεται η αθωότητα τους και έτσι όλοι θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν. Κάτι τέτοιο όμως είναι δύσκολο να γίνει. Επειδή αναπόφευκτα οι ιδέες και οι προσωπικές αξίες ενός νηπιαγωγού πηγάζουν από το πολιτισμικό του υπόβαθρο και επιδρούν στις δραστηριότητες, στη διδασκαλία. Στην καθημερινή επαφή με τα παιδιά οι νηπιαγωγοί περνούν τις δικές τους αξίες και το υποτιθέμενο ουδέτερο περιβάλλον αντιστακτά την άποψη του εκπαιδευτικού για τον κόσμο όπου ζούμε όλοι (Brown, 1998).

Κάτι που δεν αρέσει στα παιδιά και δεν πρέπει να γίνεται είναι να συμπεριφερόμαστε σε όλα με τον ίδιο τρόπο, αγνοώντας τις προσωπικές ιδιαιτερότητες.

Αναμφισβήτητα, κάθε παιδί βρίσκεται σε διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης, έχει αδυναμίες και χρειάζεται συγκεκριμένο χειρισμό (Brown, 1998). Γι' αυτό το λόγο το να φερόμαστε σε όλους το ίδιο οδηγεί στο να αρνείται κάθε παιδί τις ιδιαιτερότητες του και να προσαρμόζεται στο κυρίαρχο σώμα.. Αλλοιώνεται λοιπόν η ταυτότητά τους και κατ' επέκταση η αυτοεκτίμησή τους. Δουλεύοντας με λευκά και μαύρα παιδιά διαπιστώνουμε ότι οι νηπιαγωγοί τους αγνοούν το χρώμα του δέρματος. Το θεωρούν άσχετο επειδή όλα είναι παιδιά του ίδιου θεού. Στην ουσία όμως μετατρέπουν τη φράση «είναι όλα ίδια» στη φράση «είναι όλα λευκά». Αυτή η προσέγγιση λέγεται : ‘‘colour – blind’’.

Κατά την έρευνα που έκανε η Babette Brown (1998), οι περισσότερες νηπιαγωγοί που ρωτήσανε έσπευσαν να απαντήσουν ότι εσκεμμένα δεν κάνανε καμία διάκριση ανάμεσα στα παιδιά. Νόμιζαν βέβαια πως έτσι εκπλήρωναν το στόχο της καλής νηπιαγωγού που αντιμετωπίζει ως ίσους όλους τους μαθητές της. Με την ‘‘Colour-blind’’ approach υπονοείται ότι τα σωστά ήθη και έθιμα, καθώς και ο σωστός τρόπος ζωής είναι των Λευκών. Οι υπόλοιποι, οι διαφορετικοί δεν είναι τόσο καλοί. Μια δημοφιλής ρίμα που ταιριάζει απόλυτα εδώ είναι η εξής:

*«Και αν ήταν όλοι Άγγλοι θα γλιτώναμε από όλη τη φασαρία ,
και δε θα ήταν ωραίο για αυτούς να είναι σαν και μας;»*

Αν υιοθετείς μια τέτοια συμπεριφορά , είναι πολύ πιθανό να ενισχύσεις τα αισθήματα ανωτερότητας των Λευκών παιδιών, να αρνηθείς τις εμπειρίες ζωής των Μαύρων παιδιών, να ενημερώσεις λάθος όλους και να προκαλέσεις προβληματισμούς όπως αυτός που προέκυψε στον Ramdeen :

«Η δασκάλα μου μου λέει ότι δε βλέπει το χρώμα μου και ότι συμπεριφέρεται όμοια σε όλα τα παιδιά. Αν αυτή δε βλέπει το χρώμα μου, τότε δε βλέπει EMENA!»

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι νηπιαγωγοί δίνουν λιγότερη προσοχή στα αλλοδαπά παιδιά σε σχέση με αυτή που δίνουν στα ντόπια παιδιά. Οι νηπιαγωγοί συζητούν και αλληλεπιδρούν με τα αλλοδαπά παιδιά το πολύ για 30'' για οποιαδήποτε εργασία γινόταν στο σχολείο (Brown, 1998).

Κάποια αναπτυξιακά τεστ είναι προσαρμοσμένα στο επίπεδο λευκών παιδιών και αγνοούν το υπόβαθρο των μαύρων παιδιών. Γι' αυτό λοιπόν τα αποτελέσματά τους δε μπορούν να θεωρηθούν ακριβή. Για παράδειγμα, σε ένα τρίχρονο κορίτσι δόθηκε ένα τραπέζακι παιδικό, καρέκλες παιδικές και ένα τραπεζομάνηλο το οποίο χρησιμοποίησε για να σκουπίσει τη μύτη της αντί να το στρώσει στο τραπέζι.

Ακόμη η ικανότητα ενός παιδιού να χρησιμοποιήσει ένα μαχαίρι και ένα πιρούνι είναι πιθανό να είναι λιγότερο ανεπτυγμένη στα παιδιά που έχουν συνηθίσει να τρώνε με τα χέρια ή με τσιμπίδες κατά παράδοση. Άρα η εκτίμηση του τεστ δε θα ήταν ακριβής. (Brown, 1998)

Γ. Τι σημαίνει «Κρεμάω ταμπέλα»:

Όπως όλοι γνωρίζουμε, τα παιδιά είναι ιδιαίτερα επιρρεπή στα πιστεύω, τις αξίες και στις γνώμες των ενηλίκων. Η ενθάρρυνση, ο έπαινος και οι λογικές προσδοκίες όλα δίνουν ένα κίνητρο. Οι Rosenthal και Jacobsen (1968), έδειξαν ότι τα παιδιά προσπαθούν συνεχώς να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των δασκάλων και αυτό μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα στο κίνητρο του για μάθηση και αυτοεκτίμηση. Αν οι προσδοκίες είναι υψηλές, τα παιδιά ευημερούν. Ο Purkey (1988), συσχέτισε την υψηλή αυτοεκτίμηση με υψηλές σχολικές επιδόσεις. Ο Lawrence (1988) έδειξε ότι η αυτοεκτίμηση του κάθε παιδιού επηρεάζεται από την αντίληψη τους για το πώς οι άλλοι τους αποδέχονται και τους βλέπουν ανταγωνιστικά ή άξιους σύγκρισης.

Οι δάσκαλοι συχνά περιμένουν ότι τα παιδιά που μιλούν διαφορετική διάλεκτο από τη δική τους θα αντιμετωπίσουν θλιβερές δυσκολίες. Η έρευνα έχει δείξει ότι τις δυσκολίες τις προκαλεί η ίδια η δασκάλα και όχι η διαφορετική γλώσσα. Μιλάμε λοιπόν για μια «αυτοεκπληρούμενη προφητεία» (Brown, 1998).

Δ. Τα συναισθήματα των αλλοδαπών παιδιών- Περιστατικά:

Το ακόλουθο παράδειγμα στοχεύει να φωτίσει το πώς αισθάνονται τα παιδιά από ξένες χώρες. Κατά τη διάρκεια μιας συγκέντρωσης γονέων μια μητέρα διηγήθηκε στη νηπιαγωγό το εξής περιστατικό: Η κόρη της είναι τεσσάρων ετών, προέρχεται από τη Τζαμάικα και είναι μαύρη. Ένα αγόρι λατινικής καταγωγής είπε στο κορίτσι ότι δεν επιτρέπεται να παίζει μαζί τους διότι είναι μαύρη (Elswood, 1999). Τέτοιου είδους περιστατικά δεν είναι σπάνια και πιθανώς όλοι οι νηπιαγωγοί τα έχουν αντιμετωπίσει. Το κορίτσι όμως δεν είχε πει στην κυρία του τι είχε συμβεί, παρόλο που σε αυτήν την τάξη μιλούσε συνέχεια για το ρατσισμό καθώς το αναλυτικό πρόγραμμα βασίζεται στην αντί-ρατσιστική βίβλο. Επίσης η νηπιαγωγός είναι Αφρικανό-Αμερικανή και διδάσκει στα παιδιά της να είναι περήφανα που είναι διαφορετικά. Το κορίτσι κράτησε μυστικό το συμβάν ώσπου το είπε στη μαμά του. Κατά κάποιο τρόπο το κορίτσι αποδέχτηκε την απαράδεκτη συμπεριφορά του αγοριού και έχασε το δικαίωμα να παίζει με την υπόλοιπη ομάδα εξαιτίας του χρώματός της. Το αγόρι την απέβαλε από την πιο βασική δραστηριότητα των παιδιών, το παιχνίδι (Elswood, 1999).

Ένα άλλο περιστατικό που περιγράφει πώς αισθάνονται τα παιδιά αυτά είναι το εξής: Η Paley, είναι μια δασκάλα λευκή που αγωνίζεται όμως για την ισότητα όλων. Η μαύρη μαθήτριά της, η Sonya, όταν μεγαλώνει και συζητούν της λέει : «όταν μια φορά κάναμε μάθημα για τα Αφρικανικά έθιμα των γιορτών, αισθανόμουν ότι ήταν υπερβολικά

αφρικανικά, πολύ μαύρα, ψεύτικα. Δεν ταίριαζαν στο γενικότερο μάθημα και επομένως δεν ταίριαζα και εγώ εκεί. Θα τα πήγαινα καλύτερα σε σχολείο με μαύρους. Θα είχα μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Ένιωθα ξένη εκεί». Η Sonya λοιπόν δεν ένιωθε άνετα που ήταν μαύρη στο υπόλοιπο περιβάλλον. Ακόμα και με μια δασκάλα που προσπαθούσε να είναι δεκτική.

Από την άλλη πλευρά, στο ελληνικό νηπιαγωγείο παρατήρησα ένα αγόρι από τη Βόρεια Ήπειρο που είναι στα προνήπια και είναι αρκετά ζωηρό. Σε γενικές γραμμές παρατήρησα ότι όλες οι σχέσεις των παιδιών είναι ομαλές και όλοι κάνουν παρέα με όλους. Η νηπιαγωγός φέρεται με σταθερό τρόπο προς όλους. Δεν αισθάνθηκα ότι το παιδί αισθανόταν μειονεκτικά και μάλιστα όχι μόνο μπορούσε να συνεργαστεί αλλά υπήρχε μεγάλη συμπάθεια μεταξύ τους (Elswood , 1999).

Ε. Η διγλωσσία στο νηπιαγωγείο

1. Γενική τοποθέτηση:

Θα ήταν χρήσιμο από την αρχή να διασαφηνίσουμε τον όρο δεύτερη γλώσσα, αφού κατά τη ρήση του Αντισθένη «αρχή σοφίας η των ονομάτων επίσκεψις»

Λέγοντας λοιπόν δεύτερη γλώσσα αναφερόμαστε «στην επίσημη γλώσσα της εκπαίδευσης, με την οποία οι αλλόγλωσσοι μαθητές έχουν καθημερινά τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή και έξω από το σχολείο». Η δεύτερη γλώσσα διαφοροποιείται από την ξένη γλώσσα, η οποία διδάσκεται και αυτή αλλά δεν αποτελεί γλώσσα του καθημερινού περιβάλλοντος των μαθητών, όπως η δεύτερη γλώσσα. Η ελληνική γλώσσα διδάσκεται ως ξένη γλώσσα και εκτός της Ελλάδος. Και φυσικά πρώτη γλώσσα του κάθε μαθητή είναι η μητρική του γλώσσα (Γκουντουρά, 2002).

2. Ορισμός:

Δίγλωσση εκπαίδευση είναι η διδασκαλία παιδιών σε δύο γλώσσες. Τα αποτελεσματικά δίγλωσσα προγράμματα διδάσκουν στα παιδιά τη σχολική (ή κυρίαρχη, ή δεύτερη) γλώσσα, στην περίπτωση που αυτή διαφέρει από τη μητρική τους, με τη βοήθεια μελών της οικογένειάς τους, μεγαλύτερων παιδιών που γνωρίζουν τη γλώσσα των νηπίων, μαγνητοφωνημένων ιστοριών, τραγουδιών κ. α.

Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν συνήθως τη σχολική γλώσσα με τη σωστή προφορά της, κάτι το οποίο δεν καταφέρνουν πολλές φορές οι ενήλικοι. Επίσης πολλά μικρά παιδιά δεν ενοχλούνται όταν κάνουν λάθη, όσον αφορά τη χρήση της γλώσσας, όπως τα μεγαλύτερα παιδιά ή ενήλικοι, και γι' αυτό διακινδυνεύουν περισσότερο να προσπαθήσουν. Ακόμα μπορεί να υπάρχουν αρνητικά συναισθήματα για τη σχολική γλώσσα, τα οποία να επιδρούν αρνητικά στην εκμάθησή της, ή αντίθετα, μπορεί τα μικρά παιδιά να θέλουν να μάθουν μια ξένη γλώσσα, για να ενσωματωθούν και να γίνουν

αποδεκτά σε μια κοινωνία, στην οποία αυτή η γλώσσα είναι κυρίαρχη (Γκουντουρά, 2002).

3. Τι συμβαίνει στο Ελληνικό νηπιαγωγείο με τη διγλωσσία;

Τα τελευταία χρόνια το ελληνικό σχολείο απέκτησε πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Σήμερα οι δίγλωσσοι μαθητές αποτελούν το 7% περίπου του συνολικού μαθητικού πληθυσμού το οποίο συνεχώς αυξάνεται (Γκουντουρά, 2002).

Οι μαθητές αυτοί έχουν διαφορετικές συνήθειες και βιώματα γι' αυτό χρειάζεται να εφαρμοστούν ειδικές παιδαγωγικές διαδικασίες για την ένταξη των μαθητών αυτών στο κοινωνικό περιβάλλον της τάξης. Χρειάζεται ειδική μέριμνα, από μέρους της πολιτείας και ευαισθησία για τις τάξεις υποδοχής, ούτως ώστε να γίνει με ομαλό τρόπο η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ανάγνωσης και γραφής. Διαφορετικά θα προστεθούν όλοι αυτοί οι μαθητές στο τέλος του δημοτικού σχολείου στους λειτουργικά αναλφάβητους με τα γνωστά αποτελέσματα (Γκουντουρά, 2002)

4. Οι στόχοι της διγλωσσης εκπαίδευσης:

Σύμφωνα με τον Williams DeGaetano (1985) είναι οι εξής:

- ✓ Να προωθηθεί η αυτοεκτίμηση και η εμπιστοσύνη που έχει κάθε παιδί για τον εαυτό του
- ✓ Να ενθαρρυνθεί η αποδοχή των νηπίων για τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων
- ✓ Να βοηθηθούν τα νήπια να αναπτύξουν θέσεις και επιδεξιότητες που θα τα βοηθήσουν να πετύχουν στο σχολείο και στην κοινωνία και

- ✓ Να ενθαρρυνθούν οι οικογένειες των νηπίων και όλη η κοινότητα να συμμετέχουν ενεργά στο πρόγραμμα (Ντολιοπούλου, 2000)

5. Τα στάδια εκμάθησης της γλώσσας:

- a) Κατά το πρώτο στάδιο της εκμάθησης της γλώσσας, τα παιδιά κατανοούν λίγα πράγματα, δεν μιλούν σχεδόν καθόλου και η επικοινωνία διευκολύνεται με κινήσεις, νοήματα, εικόνες κ. ά. Το στάδιο αυτό διαρκεί από μερικές εβδομάδες μέχρι τρεις- τέσσερις μήνες.
- b) Στο δεύτερο στάδιο, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν ένα βασικό λεξιλόγιο και να απαντήσουν σε απλές ερωτήσεις. Το στάδιο αυτό διαρκεί δυο-τρεις μήνες.
- c) Στο τρίτο στάδιο, τα παιδιά αρχίζουν να χρησιμοποιούν μικρές προτάσεις ή φράσεις και να κάνουν διάλογο. Αυτό το στάδιο μπορεί να κρατήσει δυο χρόνια. Σε αυτήν τη φάση τα παιδιά μιλούν καλά, αλλά δεν κατανοούν το ίδιο καλά διάφορα νοήματα και γι' αυτό χρειάζονται υποστήριξη για άλλα τρία-τέσσερα χρόνια τουλάχιστον (Ντολιοπούλου, 2000).

6. Προσεγγίσεις για τη δίγλωσση εκπαίδευση

- Η μεταβατική προσέγγιση, η οποία στοχεύει στην ένταξη των παιδιών στις τάξεις στις οποίες μιλιέται η σχολική γλώσσα, το συντομότερο δυνατόν

- Η προσέγγιση της «συντήρησης» ή αναπτυξιακής δίγλωσσης διδασκαλίας, στην οποία η διδασκαλία γίνεται στη μητρική γλώσσα των παιδιών και σταδιακά προστίθεται η σχολική, διατηρείται όμως η μητρική
- Η πιο σπάνια προσέγγιση, αυτή στην οποία δυο ομάδες διδάσκονται η μία τη γλώσσα της άλλης, κάποια ώρα της ημέρας. Τα παιδιά διδάσκονται στη μητρική τους γλώσσα, άλλα τοποθετούνται μαζί με εκείνα που μιλούν τη σχολική γλώσσα, για κοινή διδασκαλία

Ένα θέμα που προκαλεί σύγχυση είναι αν πρέπει στον προφορικό λόγο να χρησιμοποιείται τότε η μια γλώσσα και τότε η άλλη, καθώς ορισμένοι πιστεύουν ότι όταν συμβαίνει αυτό, ουσιαστικά δεν μαθαίνεται καμία γλώσσα, με αποτέλεσμα να επικρατεί σύγχυση. Οι γλωσσολόγοι ισχυρίζονται ότι η χρήση και των δύο γλωσσών είναι δημιουργική και η παιδαγωγός πρέπει να την αποδέχεται, καθώς αποτελεί ένα φυσικό μέρος της εκμάθησης της σχολικής γλώσσας. Αντίθετα πρέπει να αποφεύγεται η στρατηγική της μετάφρασης στις δίγλωσσες τάξεις, καθώς τα παιδιά όταν δεν κατανοούν κάτι, περιμένουν τη μετάφραση στη γλώσσα που δε γνωρίζουν καλύτερα. Η παιδαγωγός πρέπει να χρησιμοποιεί την τακτική της μετάφρασης μιας λέξης, έννοιας ή φράσης με φειδώ και μόνο όταν το κρίνει εκείνη απαραίτητο (Ντολιοπούλου, 2000). Ένας τσιγγάνος που συνάντησα σε ελληνικό νηπιαγωγείο δε φαίνεται να δυσκολεύεται με τη δίγλωσσία. Το αγόρι εξωτερικά δείχνει ότι είναι τσιγγανόπουλο. Το χρώμα του είναι σκούρο. Έχει έναν φίλο κολλητό, ο οποίος δεν είναι τσιγγάνος, με τον οποίο κάνουν πολλές σκανταλιές. Παρατήρησα και διαπίστωσα ότι μιλάει πολύ καθαρά και σωστά ελληνικά. Η νηπιαγωγός τους ανέθεσε μια εργασία ανάγνωσης και γραφής. Διαπίστωσα ότι η εργασία του μικρού τσιγγάνου τελείωσε πολύ πιο γρήγορα από μερικά ελληνόπουλα και μάλιστα τα γράμματα του ήταν καθαρά και ευανάγνωστα. Ο λόγος του ήταν καθαρός και η προφορά του δεν φανέρωνε την καταγωγή του.

7. ALERTA

Το «Μαθησιακό Περιβάλλον που Ανταποκρίνεται σε όλους», (A Learning Environment Responsive To All ή ALERTA) είναι μια προσέγγιση σχετική με τη διγλωσσία, αλλά και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Γενικά σε μια τάξη προκειμένου να διδαχθεί μια γλώσσα εκτός από τη σχολική, πρέπει να τη μιλούν τουλάχιστον τα μισά παιδιά. Επιπλέον η παιδαγωγός πρέπει να είναι δίγλωσση στον προφορικό και το γραπτό λόγο (Ντολιοπούλου, 2000).

Στην προσέγγιση ALERTA χρησιμοποιούνται κυρίως δραστηριότητες σε μικρές ομάδες, υπάρχουν όμως και άλλες που εφαρμόζονται με όλα τα παιδιά. Αυτές οι δραστηριότητες αφορούν κυρίως το άνοιγμα και το κλείσιμο της μέρας καθώς και τις ενεργητικές περιόδους. Η συζήτηση κατά την αρχή και το τέλος της μέρας πρέπει να είναι σύντομες (δέκα λεπτά περίπου) και το περιεχόμενό τους να διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον των νηπίων (Ντολιοπούλου, 2000). Αυτή η ώρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τραγούδια, μικρές δραματοποιήσεις, κουκλοθέατρο κ. ά. Όπου τα παιδιά μαθαίνουν λέξεις και με άλλους τρόπους. Η διήγηση ιστοριών δε συνίσταται σε όλη την ομάδα. Είναι φυσικό κάποια παιδιά να μην καταλαβαίνουν αυτό που λέει η νηπιαγωγός, είτε μιλάει στη μία γλώσσα είτε στην άλλη, γι' αυτό πρέπει να χρησιμοποιεί και τις κινήσεις του σώματος όταν απευθύνεται σε όλη την ομάδα. Η γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο με την αλληλεπίδραση με τη νηπιαγωγό και τα άλλα παιδιά, αλλά και με το περιβάλλον π.χ. το τηλέφωνο στο κουκλόσπιτο δίνει τη δυνατότητα στα νήπια να «συζητήσουν» με τους φίλους τους για διάφορα θέματα (Ντολιοπούλου, 2000).

8. Το αλλόφωνο παιδί και τις δυσκολίες του κατά την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας:

- Απαιτούνται άλλες προϋποθέσεις μάθησης μιας δεύτερης γλώσσας εκ μέρους του αλλοφώνου παιδιού
- Η εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας βρίσκεται σε αντιπαράθεση με τη μητρική γλώσσα, γιατί η δεύτερη γλώσσα έχει ένα εντελώς διαφορετικό φωνητικό και ηχητικό σύστημα απ' ότι η μητρική γλώσσα
- Τα αλλόφωνο παιδί δεν κατέχει πάντα επαρκώς τη δεύτερη γλώσσα. Οι γλωσσικές ελλείψεις επιβαρύνουν το παιδί. Τα αλλόφωνο παιδί πρέπει όχι μόνο να σκέφτεται σε μια άλλη γλώσσα, αλλά και να μάθει και ένα άλλο σύστημα γραφής καθώς και μια σειρά από έννοιες, τις οποίες ήδη γνωρίζει το παιδί της χώρας υποδοχής
- Το ενδιαφέρον για την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας μπορεί να μειωθεί γρήγορα, όταν ο αλλόφωνος μαθητής διαπιστώσει μέσα στα αναγνωστικά κείμενα, λεξιλόγιο και περιεχόμενα που δεν προέρχονται από την καθημερινή του ζωή και δεν συνδέονται με συγκεκριμένες καταστάσεις και παραστάσεις από τον κόσμο του παιδιού που να του επιτρέπουν μια γλωσσική αντίδραση χωρίς συνειδητή προσπάθεια.
- Η μητρική γλώσσα του παιδιού χάνει την αξία της και αντικαθίσταται από τη δεύτερη γλώσσα, η οποία κερδίζει έδαφος γιατί θεωρείται η γλώσσα γόητρο η οποία συνδέεται με κοινωνική και επαγγελματική καριέρα.
- Η δεύτερη γλώσσα είναι πιο ενδιαφέρουσα για μάθηση, απ' ότι η μητρική, γιατί το περιβάλλον προωθεί τη δεύτερη γλώσσα
- Το αλλόφωνο παιδί έχει συχνά την ανάγκη να μάθει τη δεύτερη γλώσσα για να γίνει μέλος μιας άλλης κοινωνικής ομάδας

ΣΤ. Προτάσεις για την ομαλή συνεκπαίδευση:

1. Γενική τοποθέτηση:

Ο σχεδιασμός των περισσότερων κοινωνικών και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων βασίζεται σε ένα σύνολο υποθέσεων για την ανθρώπινη εξέλιξη, για τη δυνατότητα παρέμβασης στην εξέλιξη, και για τις πλέον αποτελεσματικές στρατηγικές:

- a) Η εξέλιξη του παιδιού είναι μια πολύπλοκη, δυναμική διαδικασία που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν ως στοιχεία ενός ευρύτερου οικοσυστήματος
- b) Οι πρώιμες εμπειρίες ενός παιδιού είναι κρίσιμης σπουδαιότητας για μια υγιή ανάπτυξη
- c) Η φτώχεια επηρεάζει αρνητικά την πρώιμη εξέλιξη του παιδιού μέσα από πολλούς μηχανισμούς και απειλεί τις ευκαιρίες για επιτυχία στη ζωή

(Χουντουμάδη,2002)

2. Περιβάλλον-Οργάνωση της τάξης:

Τα παρακάτω προτείνουν οι Derman και Sparks σχετικά με τη οργάνωση του περιβάλλοντος της τάξης:

Οπτικό-αισθητικό

Φωτογραφίες όλων των παιδιών σε αφθονία, οικογένειες και αντικείμενα να περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα. Εικόνες που να δείχνουν τα διαφορετικά περιβάλλοντα των παιδιών. Το υλικό πρέπει να είναι έτσι εκτεθειμένο, ώστε να είναι ελκυστικό. Ακόμα να υπάρχουν εικόνες που να απεικονίζουν με ακρίβεια την καθημερινότητα όλων των παιδιών με τις οικογένειές τους στο σπίτι καθώς και τις καθημερινές δραστηριότητές τους.

Σπάρκς

Παιχνίδια και υλικά:

Κάθε νηπιαγωγείο πρέπει να διαθέτει υλικό που να αντανακλά το υπόβαθρο των οικογενειών των παιδιών:

Βιβλία:

Όλα τα βιβλία των παιδιών δείχνουν τις αξίες και τη στάση ζωής τους, μερικά πιο εμφανώς από ότι άλλα. Τα βιβλία πρέπει να επιλέγονται προσεκτικά, μιας και παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη σχολική ζωή. Τα βιβλία πρέπει να:

- Μιλούν για τη διαφορετικότητα που μπορεί να έχει κάθε άνθρωπος, να μιλούν για τις ιδιαιτερότητες του και τις ικανότητές τους.
- Μιλούν για την κουλτούρα διαφορετικών εθνοτήτων, και να παρουσιάζουν τον τρόπο ζωής τους.
- Περιέχουν ιστορίες σε διαφορετική γλώσσα ώστε τα παιδιά να βλέπουν το διαφορετικό αλφάβητο.
- Τα βιβλία γενικά πρέπει να παρουσιάζουν θέματα της καθημερινότητας (πχ. Τη γέννηση ενός μωρού), σε διάφορα γκρουπ ανθρώπων (μαύροι, λευκοί, κλπ.)

Παιχνίδι ρόλων:

Ο εξοπλισμός, τα αντικείμενα, πρέπει να περιλαμβάνουν:

Την εναλλαγή ρόλων, όλες τις δουλειές για όλους. Τα αντικείμενα να είναι σε ποικιλία και να προέρχονται από όλες τις χώρες. Κάθε παιδί να φέρνει από το σπίτι του αντικείμενα που να καθρεπτίζουν τον τρόπο ζωής του, και να δείχνει τη χρήση του. Αυτό πρέπει να περνά από τα χέρια όλων.

Γλώσσα:

Το περιβάλλον πρέπει να εξασφαλίζει στα παιδιά την επαφή με πολλές γλώσσες. Πρέπει να εξασκούνται στο άκουσμα και στην οπτική επαφή. Η νηπιαγωγός μπορεί να κρεμάσει πόστερ με τις διαφορετικές αλφαβήτους.

Μουσική:

Να τραγουδούν και να ακούν συχνά πυκνά τραγούδια από όλον τον κόσμο ώστε να συνηθίζουν στις διάφορες μελωδίες. Πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να τραγουδούν, να δουλεύουν στην τάξη με μουσική υπόκρουση, να χορεύουν αυτή τη μουσική και να την ακούν π.χ. την ώρα του μεσημεριανού ύπνου σαν νανούρισμα.

Τέχνες:

- Να χρησιμοποιούν διάφορα χρώματα, κηρομπογιές, πλαστελίνη, χαρτί και νερομπογιές, σε σύνθεση όλα μαζί.
- Να υπάρχουν παντού σε όλη την τάξη καθρέπτες έτσι ώστε να κοιτάζονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά τους.
- Να υπάρχουν στους τοίχους έργα καλλιτεχνών που να δείχνουν γυναίκες και άντρες από διάφορα πολιτιστικά περιβάλλοντα και εθνικά γκρούπ.

Κούκλες:

Να αγοράζουν και να κατασκευάζουν κούκλες που να απεικονίζουν ανθρώπους από όλη τη γη με εμφανή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Κουκλοθέατρο:

Τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν κούκλες και να τις κάνουν 'πρόσωπα' δίνοντας τους ονόματα και να τις παίζουν μετά σε διάφορους ρόλους. Κάθε παιδί από διαφορετική χώρα πρέπει να μας δείξει ένα τυπικό διάλογο καθημερινότητας από τη χώρα του. Μπορεί να μας δείξει πάνω στην κούκλα τον τρόπο ντυσίματος της χώρας του και τον τρόπο ομιλίας. Τη γλώσσα είναι πολύ φυσικό να μην την κατανοήσουμε, καλό είναι όμως να την ακούσουμε.

Μπορούμε ακόμα να ακούσουμε ιστορίες που θα επινοήσουν τα παιδιά, κάτι πολύ εύκολο για αυτά. Το όμορφο της υπόθεσης είναι ότι κάθε παιδί θα ξέρει κάτι να διηγηθεί για κάποιον ήρωα και θα συνεργαστούν πολύ γόνιμα. Κάποιο παιδάκι από την Αλβανία ή τη Γιουγκοσλαβία μπορεί να ξέρει για την ζωή των αγροτών, πως ντύνεται μια αγρότισσα και

πως είναι ένα κάρο. Τα παιδάκια στην Ελλάδα σήμερα δεν ξέρουν ούτε τι είναι τι κάρο. Θα τους φανεί λοιπόν εκπληκτικό και θα θαυμάσουν τις γνώσεις από το αλβανάκι, ενώ ταυτόχρονα το ίδιο θα ευχαριστηθεί και θα τονώσει την αυτοπεποίθησή του.

Θέματα για το κουκλοθέατρο μπορούν να προκύψουν ακόμα από την επικαιρότητα. Καθώς τα νέα είναι από όλον τον κόσμο, μερικά από τα ξένα παιδιά μπορούν να μας μεταφέρουν τις εμπειρίες τους και να παίξουν πιο ρεαλιστικά. Τα παιδάκια από την Αλβανία μπορούν ίσως να μας μιλήσουν για τον πόλεμο (Derman- Sparks, 1989)

Παζλ:

Μπορείτε να μεγεθύνετε μια εικόνα ενός παιδιού και να την κολλήσετε σε ένα ψιλό κομμάτι ξύλο. Εάν γνωρίζετε έναν ξυλουργό πηγαίnete να σας το κάνει όσα κομμάτια του παζλ επιθυμείτε.

Αν ο πληθυσμός της τάξης είναι κυρίως:

Παιδιά διαφορετικού χρώματος: οι μισές και περισσότερες από τις εικόνες και τα υλικά του περιβάλλοντος πρέπει να παρουσιάζουν το υπόβαθρο αυτών των παιδιών, με σκοπό να αντιμετωπίσουν αυτά τα παιδιά την κυριαρχία των λευκών, της ομάδας που κυριαρχεί πολιτιστικά στο γενικό περιβάλλον.

Φτωγά παιδιά: (Λευκά και χρωματιστά παιδιά), εικόνες πολλές και υλικά να απεικονίζουν την τάξη των εργατών σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους, προκειμένου να αντιμετωπίζουν τα υπόλοιπα παιδιά που ανήκουν στις μεσαίες και ανώτερες τάξεις.

Λευκά παιδιά: Τουλάχιστον οι μισές εικόνες της τάξης να δείχνουν τη διαφορετικότητα άλλων ανθρώπων που υπάρχουν στη γη (Derman- Sparks, 1989).

*Αν λίγα παιδιά από το σύνολο είναι ‘τα διαφορετικά’, βεβαιωθείτε πως το υπόβαθρο αυτών των παιδιών είναι γνωστό σε όλα τα παιδιά της τάξης και αποδεκτό από την πλειοψηφία.

3. Οι στόχοι για ένα νηπιαγωγείο με παιδιά που έχουν κάποιες διαφορές (κατά Derman-Sparks) πρέπει να είναι οι εξής:

- a) Να δημιουργήσουν στα παιδιά μια βάση χωρίς στερεότυπα, σχετικά με το φύλο, τον πολιτισμό και τις φυσικές ικανότητες.
- b) Να κάνει τα παιδιά ικανά να βλέπουν τη διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους με κατανόηση.
- c) Να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τα παιδιά στο να εκδηλώνουν ενδιαφέρον για τον φυσικό και κοινωνικό εαυτό τους, αλλά και για τους άλλους.

4. Οργάνωση του μαθήματος:

- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να κάνει καθημερινά μια σειρά δραστηριοτήτων ρουτίνας, έτσι ώστε να μπουν τα παιδιά που μαθαίνουν τη δεύτερη γλώσσα στο νόημα. Αυτό το θα τα βοηθήσει να νιώθουν άνετα καθώς θα γνωρίζουν το καθημερινό πρόγραμμα δραστηριοτήτων και θα νιώσουν γρήγορα μέλη της ομάδας. Κάτι που θα τους βοηθήσει και στην κοινωνική ενσωμάτωσή τους.
- Επίσης πρέπει να υπάρχουν ξεχωριστοί χώροι, όπως η γωνιά του κουκλόσπιτου ή των επιτραπέζιων παιχνιδιών που θα είναι ανά πάσα στιγμή διάθεση για αυτά. Τις ώρες που τα υπόλοιπα παιδιά κάνουν δραστηριότητες γλωσσικές αυτά μπορούν να ασχοληθούν στις

ξεχωριστές γωνιές. Αυτή η επιλογή θα τα απαλλάξει από το άγχος να επικοινωνήσουν και να ερωτηθούν για μια γλώσσα που δε γνωρίζουν καθόλου καλά. Επιπλέον με αυτή τη μέθοδο μπορεί να κινητοποιηθούν και από μόνα τους να εκφράσουν επιθυμία να συμμετέχουν στο μάθημα της γλώσσας.

5. Πώς επιλέγω το 'αντιρατσιστικό' υλικό:

Στερεότυπο υλικό όπως τα βιβλία αλφαβήτου, μπορούν να αλλάξουν. Πολλά από αυτά γράφουν το εξής: «I για τους Ινδιάνους», στην εικονογράφηση. Πολλές αφίσες του εμπορίου και διαγράμματα που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία υγιεινής ή των εποχών του χρόνου δείχνουν μόνο λευκά ή υγιή παιδιά σε διάφορους ρόλους. Καλό θα ήταν να κολλήσουμε πάνω στις προϋπάρχουσες, καινούριες εικόνες με όλα τα παιδιά.

Τις εικόνες μπορείτε να τις συγκεντρώσετε αν ρωτήσετε τους γονείς και τους φίλους σας, να σας δώσουν τα αρνητικά των φωτογραφιών που τράβηξαν όταν επισκέφτηκαν άλλες χώρες.

Προσοχή!

Όταν επιλέγετε το υλικό να έχετε πλούσια δείγματα από κάθε θέμα. Όχι απλώς μία εικόνα για κάθε π.χ. λαό.

Να είστε ακριβής όταν περιγράφετε τον τρόπο ζωής των αλλοδαπών παιδιών. Πρέπει να έχετε πληροφορηθεί καλά προηγουμένως από τους γονείς των παιδιών.

Οι φωτογραφίες να είναι σχετικά πρόσφατες και όχι μόνο παλιές. (Derman- Sparks, 1989)

Από την ηλικία των 2 ετών ήδη τα παιδιά ξεκινούν το ταξίδι που οδηγεί στην εύρεση της ταυτότητάς τους και στην κατανόηση για τους άλλους. Είναι μια περίοδος πλούσια. Το παιδί πρέπει να απασχοληθεί με διάφορα θέματα. Καθώς στα 2 τους χρόνια αποκτούν την αίσθηση του εαυτού, νιώθουν την ιδιαιτερότητά τους, μαθαίνουν τη γλώσσα, την αυτονομία, την επικοινωνία, τη συμπάθεια και τη φιλία. Ταυτοχρόνως εξαρτώνται από τους ενήλικες, που θα τους στηρίξουν. Στο νηπιαγωγείο που επισκέφτηκα υπήρχαν δύο νήπια με καταγωγή από την Αλβανία. Η φτώχη τους ένδυση τα έκανε να διαφέρουν από τα υπόλοιπα. Το κορίτσι έχει αναπτύξει φιλίες με τα υπόλοιπα κορίτσια και συμμετείχε σε όλες τις δραστηριότητες. Από ότι έμαθα βρίσκεται με τους γονείς του στην Ελλάδα εδώ και 10 χρόνια, πράγμα που σημαίνει ότι κοινωνικά έχουν ομογενοποιηθεί. Το αγόρι ήταν σε σύγκριση με τα υπόλοιπα αγόρια λιγότερο ζωηρό και μαζεμένο. Η νηπιαγωγός θεωρεί ότι έτσι είναι ο χαρακτήρας του. Η συμπεριφορά της ίδιας ήταν σταθερή και δεν παρατήρησα ρατσιστικές εκδηλώσεις .

6. Πώς δίνουμε αντιρατσιστικό περιεχόμενο στις καθημερινές δραστηριότητες (Detman και Sparks, 1989):

- ✓ Να δίνεις στα παιδιά τέμπρες και δακτυλομπογιές και κιμωλίες σε καφέ και μαύρο χρώμα.
- ✓ Να δίνεις πλαστελίνη σε όλες τις αποχρώσεις του καφέ χρώματος.
- ✓ Περιστασιακά, όταν κάποιο παιδί χρησιμοποιεί ένα χρώμα παρόμοιο με το χρώμα του δέρματός του, των μαλλιών του ή των ματιών του, κάνε ένα σχόλιο: «Χρησιμοποιείς ένα υπέροχο σοκολατί χρώμα, πηγαίνει με το δέρμα σου/ αυτό το ωραίο ροδακινί είναι σαν τα μαγουλά σου.»

- ✓ Όταν τα παιδιά τύχει να ξεπλένουν τα χέρια τους από μπογιές, πείτε: «Ας δούμε τι συμβαίνει στο χρώμα του δέρματος μας όταν ξεπλένουμε τη μπογιά. Το χρώμα του δέρματός μας μένει το ίδιο. Μόνο η μπογιά βγαίνει.

Τα μικρά παιδιά 3-5 ετών είναι ανοιχτά στη δημιουργία αντιρατσιστικής συνείδησης και συμπεριφοράς αν οι ενήλικες μιλάνε θετικά για τους διαφορετικούς ανθρώπους.

7. Πώς να κάνεις γνωστές τις πολιτισμικές διαφορές στα παιδιά; (Derman- Sparks, 1989)

- ✓ Φτιάξε δελτία από φωτογραφίες των οικογενειών των παιδιών, των διαφόρων τοπίων από τη χώρα από την οποία προέρχονται.
- ✓ Να φτιάχνεις για μεσημεριανό φαγητά από την τοπική κουζίνα κάθε παιδιού. Όταν σερβίρεις τόνισε π.χ. «Αυτό το φαγητό συνηθίζεται πολύ στα μέρη της Ελένης».
- ✓ Πως μιλάει η κάθε οικογένεια. Το περιβάλλον της τάξης να αποτελείται από διάκοσμο και λεζάντες όχι μόνο στα ελληνικά, αλλά και στα αγγλικά ή τα αλβανικά. Επίσης να ακούν κασέτες με μουσική σε όλες τις γλώσσες.
- ✓ Να δείχνεις στα παιδιά τα διάφορα επαγγέλματα που συνήθιζαν να κάνουν οι γονείς των αλλοδαπών παιδιών. Είτε με εικόνες είτε με διήγηση από τα ίδια τα νήπια.
- ✓ Να γνωρίζουν τα παιδιά τους διαφορετικούς τρόπους διασκέδασης των παιδιών από άλλες χώρες καθώς και πως κάνουν διακοπές.

Συχνά σε όλα τα παραπάνω βοηθάει ένα ερωτηματολόγιο που μοιράζεται σε όλα τα παιδιά στην αρχή της χρονιάς.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

1. Γεννήθηκα
.....
2. Το όνομα της μητέρας μου είναι.....Γεννήθηκε.....
3. Το όνομα του πατέρα μου είναι.....Γεννήθηκε.....
4. Οι παππούδες μου ζουν..... Γεννήθηκαν.....
5. Ποια είναι η πολιτιστική/ εθνική κληρονομιά της οικογένειάς μου;.....
6. Η οικογένειά μου έχει κάποια ιδιαίτερα έθιμα ή παραδόσεις;.....Ποια είναι αυτά;.....
7. Πείτε μας μια ιστορία για έναν συγγενή που είναι σημαντικός στην οικογένεια.....

(Derman-Sparks, 1989)

8. Συμβουλές σε έναν παιδαγωγό:

1. Να ενθαρρύνεις τα παιδιά να ρωτούν για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εμφάνισής τους
2. Να ενημερώνεις επακριβώς τα παιδιά στις ερωτήσεις τους.
3. Να κάνεις τα παιδιά να αισθάνονται περήφανα, και όχι κατώτερα για την φυλετική ταυτότητά τους.
4. Να ευκολύνεις τα παιδιά να είναι άνετα για την όποια εμφάνισή τους.

5. Να βοηθάς τα παιδιά να γνωρίσουν ότι έχουμε όλοι κάποια κοινά χαρακτηριστικά.

Αυτά που όλους μας κατατάσσουν στην ανθρώπινη φυλή.

«Να ακούμε προσεκτικά τα παιδιά»

Το να λέμε σε ένα παιδί που έγινε θύμα ενός ρατσιστικού σχολίου ότι αυτός που το είπε δεν το εννοούσε, το αποθαρρύνουμε από το να αναφέρει ξανά παρόμοια περιστατικά στο μέλλον. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά τα ρατσιστικά σχόλια και να δικαιώνουν το παιδί που βρίσκεται στη δύσκολη θέση(Elswood, 1999).

9. Παράδειγμα:

Το χρώμα του δέρματος είναι ένα συχνό ζήτημα ενδιαφέροντος. Ο Ντοναλτ (3 ½) χρωματίζει με μια καφέ κηρομπογιά. Λέει: «Κι εγώ έχω καφετί χρώμα στο δέρμα». «Ναι», απαντά η δασκάλα του, «Το δέρμα σου είναι τόσο όμορφο σαν αυτή την κηρομπογιά». Το να μιλάς θετικά και να αναγνωρίζεις τη διαφορετικότητα του δέρματος του παιδιού είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα στο να κατασκευάσει το παιδί την προσωπική του αντίληψη καθώς και για το πώς αισθάνεται για τον εαυτό του.

Κάποια άλλη δασκάλα μπορεί να έλεγε το εξής: «Ω δεν πειράζει τι χρώμα είσαι! Όλοι άνθρωποι είμαστε.». Αυτή η απάντηση είναι ακατάλληλη, γιατί αγνοεί την ιδιαιτερότητα του Ντόναλτ. Η απάντηση αυτή βασίζεται στη λανθασμένη αντίληψη ότι το να τονίζεις το χρώμα κάποιου είναι ρατσισμός. Στην ουσία αυτό το σχόλιο της δασκάλας θα μπορούσε να δημιουργήσει τον προβληματισμό στον Ντόναλτ ότι κάτι πηγαίνει στραβά με το χρώμα του.

Η Χέδερ (3), ρωτάει:- «Πώς πήρα το χρώμα μου;».

Δασκάλα : -«Εσύ τι πιστεύεις;»

Χεδερ: -«Να έλεγα όπως με τα μολύβια. Ξέρετε, όπως βάζουμε κόκκινο και μπλε ή καφέ, κάνουμε το ίδιο με το δέρμα.»

Δασκάλα:- «Χαίρομαι που το ρώτησες και προβληματίζεσαι πάνω σε αυτό. Λοιπόν, παίρνουμε το χρώμα μας από τις μαμάδες και τους μπαμπάδες. Το δικό σου είναι λευκό σαν των γονιών σου. Η Μαρίσα έχει ένα πιο σκούρο χρώμα γιατί είναι μείγμα από τη μαμά της που είναι λευκή και το μπαμπά της που είναι μαύρος».

10. Τι προστάζει το αναλυτικό πρόγραμμα;

Το να παραγκωνίσουμε τις ανάγκες των αλλοδαπών μαθητών είναι αντί – εκπαιδευτικό. Στο άρθρο του Eugene Garcia αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί λοιπόν πρέπει να επιμένουν πάρα πολύ να πλησιάσουν αυτά τα παιδιά. Παρακάτω παρουσιάζουμε πέντε πρακτικές εφαρμογές που οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να αντιμετωπίσουν την πρόκληση του να γνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στη σημασία της μητρικής γλώσσας και κουλτούρας κάθε παιδιού. (Derman- Sparks, 1989)

- ✓ Να γνωρίζετε καλά τη γλωσσική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα κάθε παιδιού. Σαν να είστε εθνογράφοι. Να είστε πολύ προσεκτικοί και να αναζητείτε πληροφορίες για το υπόβαθρο του παιδιού. Αντλήστε τις πληροφορίες από το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού, από το ίδιο, ή από την ίδια την κοινωνία. Μάθετε να προφέρετε το όνομα του παιδιού όπως η οικογένειά του.
- ✓ Αντιμετωπίστε την πρόκληση να δώσετε στο παιδί το κίνητρο να μάθει την τοπική γλώσσα. Το παιδί και η οικογένειά του θα εκτιμήσουν την προθυμία σας να μάθετε έστω και μερικές φράσεις από τη γλώσσα τους. Θα αναγνωρίσουν σε σας

συμπεριφορά που θα ενισχύει την πεποίθηση των γονιών ότι τα παιδιά τους δε θα έπρεπε να αρνηθούν την κυρίαρχη γλώσσα.

- ✓ Να είστε ενήμεροι για τις καινούριες εκπαιδευτικές πρακτικές. Σήμερα όλοι ξέρουμε καλύτερα από ποτέ να αντιμετωπίζουμε τη διαφορετικότητα. Κάποιοι από μας, οι μεγαλύτεροι, πήραμε τη βασική μας μόρφωση σε εποχές που η διαφορετικότητα δεν αποτελούσε ζήτημα.
- ✓ Μοιραστείτε τις απόψεις σας με την υπόλοιπη εκπαιδευτική κοινότητα. Γνωρίζουμε για το ρατσισμό και το θεωρούμε πρόβλημα που πρέπει να εξαλειφθεί από τα σχολεία. Διευκρινίζουμε ωστόσο ότι πρέπει να δείχνουμε σεβασμό απέναντι στην κυρίαρχη κουλτούρα, τις «τοπικές» κουλτούρες, και την ατομική ακεραιότητα.
- ✓ Να υπερασπίζεστε αυτά τα παιδιά. Δεν χρειάζονται τη λύπηση μας, ούτε να έχουμε εμείς τύψεις επειδή αυτά τα παιδιά είναι σε μειονεκτικότερη θέση από εμάς. Αυτά τα παιδιά και η οικογένεια τους χρειάζονται τον σεβασμό μας και να αξιοποιήσουμε όλα τα αγαθά τα οποία κουβαλάνε μαζί τους (Corple,2003).

Υπάρχουν τρόποι ώστε οι εκπαιδευτικοί να διευκολύνουν την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας στο σχολείο. Η ανάπτυξη του παιδιού μπορεί να επηρεαστεί από το πώς ο εκπαιδευτικός διοργανώνει το μάθημα, πως τα «ντόπια» παιδιά αλληλεπιδρούν με αυτά που δεν μιλούν την τοπική γλώσσα, και τι είδους δραστηριότητες επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί.

11. Τεχνικές για την εκμάθηση της γλώσσας σύμφωνα με το άρθρο του Tabors (Coppie,2003):

- Όταν οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να βοηθήσουν τα νήπια που μαθαίνουν τη δεύτερη γλώσσα, ακολουθούν μια ποικιλία από τεχνικές για να γίνουν κατανοητοί.
- Α. Χρησιμοποιούν μη- λεκτική επικοινωνία, Β. Είναι απλοί στα νοήματα που εκφράζουν, Γ. Μιλούν σε παροντικούς χρόνους, Δ. Δίνουν έμφαση στις λέξεις «κλειδιά» μιας πρότασης, Ε. Κάνουν συνδυασμό ομιλίας και χειρονομιών, ΣΤ. Επαναλαμβάνουν πολλές φορές αν λένε κάτι σημαντικό. Ένας εκπαιδευτικός κάποτε χαρακτήρισε αυτό το είδος επικοινωνίας «ομιλία με ένα βρέφος». Με τον παραπάνω τρόπο τα παιδιά αρχίζουν να καταλαβαίνουν τη γλώσσα.
- Τα υπόλοιπα παιδιά συχνά απομονώνουν τα αλλοδαπά παιδιά γιατί νομίζουν ότι δεν είναι πρόθυμα να συμμετέχουν στο παιχνίδι, ενώ στην ουσία δεν καταλαβαίνουν τίποτα γι' αυτό διστάζουν. Εκεί πρέπει να επέμβει ο εκπαιδευτικός και να εξηγήσει στα υπόλοιπα νήπια την κατάσταση. Ακόμη ο εκπαιδευτικός μπορεί να βάλει τα παιδιά να καθίσουν στο φαγητό με τέτοιο τρόπο ώστε ένα παιδί ντόπιο να κάθεται δίπλα δίπλα με ένα παιδί που μαθαίνει τη γλώσσα τώρα. Έτσι τα φέρνει σε κοινωνική επαφή που είναι το πρώτο στάδιο.

Λοιπές δραστηριότητες

- a) Μια ευχάριστη δραστηριότητα για μάθηση της δεύτερης γλώσσας στο ξένο παιδί είναι να ξεκινήσετε παροτρύνοντας τα να λένε φράσεις όπως 'καλημέρα', 'πεινάω', ή 'γειά σου', και τα υπόλοιπα παιδιά να επαναλαμβάνουν στην καθημερινή ζωή. Θα ανακαλύψουν μόνα τους αν υπάρχουν κοινές λέξεις στις γλώσσες τους. Ακόμη θα ανακαλύψουν τους 'κανόνες' που ακολουθεί κάθε λαός κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας. Για παράδειγμα, κάποιοι λαοί συνηθίζουν να κοιτιούνται στα μάτια όταν μιλάνε. Μήπως για κάποιον άλλο λαό αυτό θεωρείται αγένεια;

- b) Αν η νηπιαγωγός φροντίζει να διηγούνται τα αλλοδαπά παιδιά μικρές ιστορίες από την πατρίδα τους, τις οποίες θα μεταφράσουν με τη βοήθεια των γονιών, είναι πιθανό να αναπτύξουν την επιθυμία να μάθουν ξένες γλώσσες. Ή ακόμα καλό θα ήταν να υπάρχουν αναρτημένα σε κάποια σημεία της τάξης κείμενα, παροιμίες ή ποιήματα στη γλώσσα των παιδιών που αποτελούν τη μειονότητα.
- c) Μπορούμε να συνθέσουμε βιβλία «Μπορώ να κάνω», ή βιβλία ρεκόρ που θα αναφέρονται στα παιδιά. Τα αλλοδαπά παιδιά θα επαινούνται για τη διγλωσσία. Θα νιώσουν περήφανα που μιλούν δύο γλώσσες και αυτό είναι κάτι που πρέπει να γίνεται για να τονώνουμε την αυτο-εκτίμηση αυτών των παιδιών
- d) Ακόμα και σε χώρες όπου υπάρχει μια κυρίαρχη και μοναδική γλώσσα και ομιλείται το ίδιο από όλα τα παιδιά, στα πλαίσια σχολικών εργασιών πρέπει να κάνουμε έρευνα για να μάθουμε ποιες γλώσσες μιλούνται από τον πληθυσμό της πόλης περισσότερο. Με αυτό τον τρόπο ξυπνάει στο παιδί το κίνητρο για μάθηση κι άλλων γλωσσών.
- e) Πολύ θετικό βέβαια θα ήταν η νηπιαγωγός να μιλάει δύο ή και περισσότερες γλώσσες. Η παρουσία τους θα ανακούφιζε τους γονείς των αλλοδαπών παιδιών και ταυτόχρονα θα ενθάρρυνε τη συμμετοχή των ίδιων σε κάθε είδους δραστηριότητα. Αν ακόμα ή τάξη ήταν ολιγομελής και η νηπιαγωγός είχε το χρόνο να ασχοληθεί πολύ χρόνο με κάθε παιδί προκειμένου να του διδάξει την καινούρια γλώσσα, αυτό θα ήταν εντελώς επιθυμητό.
- f) Μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά γνωρίζουν τη καινούρια γλώσσα αλλά μπορεί να μένουν σιωπηλά για πολύ καιρό. Κατά τη διάρκεια αυτής της σιωπής, τα παιδιά ακούν προσεχτικά και χρησιμοποιούν χειρονομίες για να επικοινωνήσουν ή άλλες φορές απαντούν στη δική τους γλώσσα. Σταδιακά λοιπόν κατακτούν τη γλώσσα και όταν νιώσουν αρκετά ικανά και σίγουρα, αρχίζουν να την μιλάνε (Brown, 1998).

12. Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας -στόχοι:

- a) Τη μετάδοση των γλωσσικών συστημάτων, όπως γραμματική, λεξιλόγιο, προφορά και ορθογραφία
- b) Τα εγχειρίδια επιδιώκουν την εκμάθηση των γραμματικών και των συντακτικών δομών

13. Αντίθετα η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας - στόχοι:

- a) Η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών στην ελληνική γλώσσα, ώστε να κατανοούν και να αναπαράγουν προφορικό και γραπτό λόγο μέσα στα πλαίσια πραγματικών καταστάσεων επικοινωνίας
- b) Η υποβοήθηση του αλλοφώνου παιδιού να ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία, γι' αυτό κατά το γλωσσικό σχεδιασμό πρέπει να ληφθούν υπόψη η δυνατότητα επικοινωνίας και οι περιπτώσεις επικοινωνίας του παιδιού με το περιβάλλον
- c) Τα αλλόφωνο παιδί οφείλει να επικοινωνεί με το σχολείο και το εξωσχολικό περιβάλλον του και οφείλει να διατηρήσει καθώς και να αναπτύξει τι διαπολιτισμικό του προφίλ στον ελληνικό χώρο
- d) Αποδοχή και αξιοποίηση του διαπολιτισμικού- διγλωσσικού μορφωτικού κεφαλαίου των μαθητών
- e) Δεν θα πρέπει να περιθωριοποιηθεί η μητρική γλώσσα του αλλοφώνου παιδιού, δηλ. όπου είναι δυνατόν να ενταχθούν στα ελληνικά κείμενα και λεξιλόγιο από τη μητρική τους γλώσσα

Η διαφοροποίηση της ελληνικής ως ξένης και ως δεύτερης γλώσσας δείχνει την ανάγκη προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος στις γλωσσικές ανάγκες του αλλοφώνου μαθησιακού κοινού για να επιτευχθεί μια καλύτερη ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση.

(Γιαγκουνίδης,2001)

«Μια από τις πρώτες ερωτήσεις που πρέπει να κάνει ένας εκπαιδευτικός στον εαυτό του είναι : Κάνω εκτίμηση των γνωστικών, συναισθηματικών και σωματικών ικανοτήτων του παιδιού ή των γλωσσικών ικανοτήτων;»

14. Πώς βοηθά η προώθηση της μητρικής γλώσσας του αλλόφωνου παιδιού;

Είναι βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της δεύτερης γλώσσας. Όπως τονίζει ο Τουκομαα σε έρευνες που έκανε στην Σουηδία με τα παιδιά των Φιλανδών εργατών (Gastarbeiter) (Toukoma 1975). Έτσι μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η προώθηση της μητρικής γλώσσας είναι βασική προϋπόθεση της όλης σχολικής επίδοσης των αλλοφώνων μαθητών (Bowen 1977). Η προώθηση της μητρικής γλώσσας των αλλοφώνων παιδιών αρχίζει ήδη από την προσχολική ηλικία. Γι' αυτό η βρεφονηπιοκόμος και η νηπιαγωγός έχουν ευθύνη για την ανάπτυξη μιας θετικής στάσης έναντι στη μητρική γλώσσα του αλλοφώνου παιδιού, αλλά και στην προώθηση της συνεργασίας με τους αλλόφωνους συνάδελφους, γιατί όσο νωρίτερα αρχίζει η προώθηση της μητρικής γλώσσας, τότε θα παρουσιαστούν λιγότερες νοητικές ελλείψεις και προβλήματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του αλλοφώνου παιδιού. Όπως ο Mueller αναφέρει «Τα παιδιά σχηματίζουν την ταυτότητά τους με τη βοήθεια του κοινωνικού- πολιτιστικού μέσου της γλώσσας». Τα αλλόφωνα παιδιά τα οποία ήρθαν τώρα π.χ. από την Αλβανία άρχισαν να ζουν κατ' αρχάς σ' ένα άλλο κοινωνικό περιβάλλον και να μιλούν μια άλλη γλώσσα. Παράλληλα ανέπτυξαν σταδιακά το 'εγώ' τους και την προσωπικότητά τους. Αυτό ακριβώς το κοινωνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο δεν επιτρέπεται οι Έλληνες εκπαιδευτικοί να το αγνοήσουν. Σε μια τέτοια περίπτωση θα έχουμε σαν συνέπειες γλωσσικές διαταραχές και κρίση της ταυτότητας των παιδιών (Mahler 1974).

Η ελληνική γλώσσα σαν δεύτερη γλώσσα οφείλει να συνεχίσει την κοινωνική, πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη του αλλοφώνου παιδιού και δεν επιτρέπεται να είναι

ένα άλλο μέσο επικοινωνίας και ούτε να λειτουργεί σε «μια άλλη συχνότητα κυμάτων» απ' ότι η μητρική γλώσσα. Βέβαια η γλώσσα είναι συνήθως ο βασικός παράγοντας της ενσωμάτωσης στην κοινωνία. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σαν δεύτερη γλώσσα δεν θα πρέπει να έχει σαν στόχο την αφομοίωση (Assimilation) – δηλ. την ελληνοποίηση, γιατί αυτές οι προσπάθειες μας θυμίζουν την αμερικανοποίηση των Ινδιάνων ή τις προσπάθειες των αποικιοκρατών, οι οποίοι επέβαλαν τη δική τους γλώσσα και σε μερικές περιπτώσεις η επιβολή πέτυχε και απ' αυτήν προήλθαν οι λεγόμενες «κρεολικές γλώσσες» (Φραγκουδάκη, 1994)

Η ελληνική γλώσσα δεν θα πρέπει να είναι ενάντια των πολιτιστικών – κοινωνικών εμπειριών, των ικανοτήτων, των γνώσεων και των ενδιαφερόντων που έχουν από τη χώρα καταγωγής τους τα αλλόφωνα παιδιά, δηλ. δεν θα πρέπει να λειτουργήσει σαν καταπιεστικό μέσο των παιδιών. Μπορεί όμως να διδαχθεί το αλλόφωνο παιδί κατά το ίδιο διδακτικό μοντέλο διδασκαλίας μητρικής γλώσσας, όπως και το ελληνόπουλο;

«Η αντί- ρατσιστική συμπεριφορά θα έχει επιτευχθεί όταν δούμε όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις πολιτισμικές ή όποιες άλλες διαφορές να αλληλεπιδρούν θετικά και να αναπτύσσουν ουσιαστικές σχέσεις.»

(Elswood , 1999)

15. Πώς διευκολύνεται ο δάσκαλος της ελληνικής σε Αλβανούς μαθητές κατά την διδασκαλία της γλώσσας;

- c) Δίνει ιδιαίτερη προσοχή στο σημαντικό αριθμό κοινών ελληνοαλβανικών λέξεων. Θα διαπιστώσουμε ότι είναι αρκετές οι ελληνικές λέξεις που γνωρίζει ο Αλβανός από τη μητρική του γλώσσα.
- d) Αρχίζει από τις λέξεις που εξυπηρετούν άμεσες επικοινωνιακές ανάγκες και δίνει στο μαθητή τη δυνατότητα να εικάζει τη σημασία των νέων λέξεων από τα συμφραζόμενα, έτσι ώστε ο μαθητής να αυτοενισχύεται από την εύρεση της ερμηνείας των λέξεων αυτών.
- e) Χρησιμοποιεί κατά τη διδασκαλία κείμενα με πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία και των δύο χωρών, κείμενα δηλαδή από τον κοινό ιστορικό βίο των δύο λαών.. Τα τραγούδια και οι χοροί της Ν. Αλβανίας θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη κατεύθυνση αυτή.
- f) Δημιουργεί μια θετική αυτό- εκτίμηση στους ξένους μαθητές με την εκμάθηση, κατά το δυνατόν, στοιχείων της γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών και από τους άλλους μαθητές του σχολείου
- g) Δε διορθώνει λάθη, ιδίως του προφορικού λόγου, κατά την εκφορά, αλλά επαναλαμβάνει ο ίδιος τη σωστή γλωσσική έκφραση
- h) Δεν ξεχνά ότι οι Αλβανοί μαθητές δυσκολεύονται να προφέρουν τους φθόγγους ‘γ’ (λένε γκάλα αντί για γάλα), ‘ξ’, ‘ψ’. Επίσης, όπως και άλλοι αλλοδαποί μαθητές έτσι και οι Αλβανοί κάνουν λάθος στις καταλήξεις των λέξεων, στους χρόνους των ρημάτων, στα άρθρα και τις αντωνυμίες. Αυτό όπως είναι φυσικό, υπαγορεύει στο εκπαιδευτικό και ανάλογες διδακτικές δραστηριότητες.(Πασχάλης,2002)

Κατακλείδα:

Z. Πολυπολιτισμική εκπαίδευση

Αυτό που εννοούμε λέγοντας «πολυπολιτισμική εκπαίδευση» είναι να ανασύρουμε τις εμπειρίες από όλες τις κουλτούρες που απαρτίζουν την κοινωνία μας και συνεπώς να επεκτείνουμε τους πολιτιστικούς ορίζοντες από κάθε παιδί. Σκοπός μας δεν είναι να εξαλείψουμε τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους πολιτισμούς, ούτε να προσελκύσουμε όλους στην κυρίαρχη κουλτούρα.

- Πρέπει να αγνοούμε την ύπαρξη ανισοτήτων ανάμεσα στους πολιτισμούς. Στην Βρετανία υπάρχει ιεραρχική κατανομή για τους διάφορους πολιτισμούς. Ο πολιτισμός των Μαύρων εκεί θεωρείται χαμηλότερος σε ιεραρχία.

- Μια πολυπολιτισμική οπτική δεν αλλάζει απαραίτητα την άποψη ή τις συμπεριφορές των παιδιών απέναντι στους άλλους πολιτισμούς ή άλλους τρόπους ζωής. Απλά γνωρίζουν κάτι διαφορετικό και εκτιμούν τις διαφορές των πολιτισμών (Brown, 1998).

H. Σύνοψη του προβλήματος

Το σχολείο του μέλλοντος δεν μπορεί να προορίζεται μόνο για την αγωγή και εκπαίδευση των παιδιών χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες. Ούτε η λύση θα ήταν η ύπαρξη χωριστών σχολείων γιατί πάλι θα υποθάλλονταν ο ρατσισμός, οι ταμπέλες και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Τα κοινωνικά και εκπαιδευτικά αυτά στίγματα μπορούν να εξαφανιστούν κατά φυσικό τρόπο, όταν οργανωθεί και λειτουργήσει ένα σχολείο για όλους που να μπορεί να προσφέρει, όταν και όσο πρέπει, ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα στα παιδιά που τα έχουν ανάγκη, ώστε να αναπληρώσουν τις ελλείψεις τους ή να εξελίσσονται μαθησιακά σύμφωνα με την

ιδιοταχύτητα τους και τις δυνάμεις τους. Σε ένα από τα νηπιαγωγεία που επισκέφτηκα υπήρχε ένα αγόρι αλβανικής καταγωγής ιδιαίτερα ζωντανό. Δεν έχει καμία διαφορά με τα υπόλοιπα παιδιά. Ούτε στο επίπεδο γνώσεων, ούτε στις ικανότητες του. Τα ρούχα του μπορώ να πω ήταν πιο όμορφα από άλλων παιδιών και συμμετείχε ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες. Αν δε με ενημέρωνε η νηπιαγωγός δε θα καταλάβαινα ότι αυτό το παιδί είναι Αλβανός. Με χαροποίησε ιδιαίτερα αυτό το γεγονός και το θεωρώ σημάδι ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν εξελιχθεί και είναι συνεχώς και πιο ευνοϊκά για τα αλλοδαπά παιδιά.

Είναι πλέον καιρός τα λεγόμενα αναλυτικά προγράμματα να μη εφαρμόζονται μηχανικά και πανομοιότυπα για όλους τους μαθητές σαν ‘τυφλοσούρτες’ ή ‘κρατική διδακτική’ ή ‘προκρούστεια κλίνη’ αλλά να είναι ευέλικτα και προσαρμόσιμα στις δυνατότητες των μαθητών. Δεν είναι ασήμαντη από ψυχοπαιδαγωγικής πλευράς, η επισήμανση ότι είναι αναγκαίο και σκόπιμο, λόγω των ατομικών διαφορών, τα εκπαιδευτικά προγράμματα να προσαρμόζονται στις ανάγκες και στις δυνατότητες του μαθητή και όχι ο μαθητής στις ανάγκες του εκπαιδευτικού προγράμματος (Νικόδημος, 1994).

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω από τη σύγχρονη και μελλοντική κοινωνικοεκπαιδευτική δομή μιας κοινωνίας, απαιτείται η ύπαρξη δυο τουλάχιστον, βασικών προϋποθέσεων:

Πρώτον, η αλλαγή στάσης και νοοτροπίας του κοινωνικού συνόλου και ιδίως των εκπαιδευτικών και των γονέων, έναντι των ατόμων και μάλιστα των παιδιών με μεγάλες ή μικρές, μόνιμες ή παροδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και

Δεύτερον, η κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών, ώστε να ξέρουν πως θα πρέπει να αντιμετωπίζουν σωστά, αβίαστα και φυσικά τα παιδιά με

ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες, μέσα στα πλαίσια πάντοτε του ενός σχολείου για όλους (Νικόδημος,1994).

Στους επίσημα διατυπωμένους στόχους της εκπαίδευσης όπως αυτοί αναφέρονται στα αναλυτικά προγράμματα- περιλαμβάνονται και εκείνοι που αναφέρονται στη μελέτη και εκτίμηση της πολιτισμικής προσφοράς όλων των λαών του κόσμου, στην προώθηση της αλληλοκατανόησης, της ειρήνης, της συνεργασίας, του σεβασμού της διαφορετικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο στην πράξη η αποτελεσματικότητα των αντίστοιχων εκπαιδευτικών πρακτικών αμφισβητείται βάσιμα. Τα δεδομένα που προκύπτουν από σχετικές έρευνες, δείχνουν την ένταση των προβλημάτων που αφορούν τους μειονοτικούς ή παλιννοστούντες μαθητές στη χώρα μας: λίγοι από αυτούς αποφεύγουν τη χαμηλή επίδοση, τη στασιμότητα ή την πρόωπη διαρροή από τα σχολεία, ενώ τα αναλυτικά προγράμματα, τα σχολικά βιβλία και οι διδακτικές μέθοδοι συμβάλλουν στην παροχή μιας μονοπολιτισμικής και εθνοκεντρικής εκπαίδευσης, ασκώντας ισχυρές πιέσεις σε όσους ανήκουν στις κάθε είδους μειονότητες (Λυκιαρδοπούλου,2003).

Ο εθνικισμός και ο ρατσισμός ανάγονται κυρίως σε πρόβλημα του εθνοκεντρισμού, του σχηματισμού δηλαδή μιας εξιδανικευμένης εικόνας της δικής μας ομάδας η οποία έρχεται να αντιπαρατεθεί στην εικόνα των άλλων. Φυσική συνέπεια είναι η εκφορά του λόγου που μεροληπτεί υπέρ της ομάδας των “δικών” και υποτιμά την ομάδα των “άλλων”, που κατηγοριοποιεί, ταξινομεί, αξιολογεί και διαφοροποιεί τις ομάδες μεταξύ τους. Αυτή η οριοθέτηση ανάμεσα σε “εμάς” και τους “άλλους” και η απόδοση αρνητικών χαρακτηριστικών στην όποια διαφορά ή ετερότητα οδηγεί στη δημιουργία στερεοτύπων και προκαταλήψεων που αναπαράγονται κυρίως μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα. Φορείς αυτής της αναπαραγωγής είναι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι

συντάκτες των βιβλίων είναι δημιουργήματα του ίδιου μονοπολιτισμικού και εθνοκεντρικού συστήματος που λειτουργεί εδώ και πολλά χρόνια και του οποίου απώτερος στόχος είναι η ομογενοποίηση, η αφομοίωση ή και η εξάλειψη των πολιτισμικών διαφορών (Λυκιαρδοπούλου,2003).

Τα περιστατικά μιλούν από μόνα τους. Σίγουρα υπάρχει πρόβλημα στα νηπιαγωγεία σήμερα. Στα ελληνικά ιδιαίτερα, τα οποία και επισκέφτηκα εντοπίζονται διάσπαρτα περιστατικά που απογοητεύουν και ταυτόχρονα δυναμώνουν τη θέληση μου να επισημάνω το θέμα και να διαπραγματευτώ τη λύση του. Θα ήταν άδικο όμως να μην αναφέρω τα θετικά στοιχεία που συνέλεξα. Γιατί υπάρχουν και νηπιαγωγοί που αποδίδουν στο θέμα της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης την αρμόζουσα σημασία, και στην τάξη τους δεν παρατηρούμε σημάδια ρατσισμού. Εκείνες οι εκπαιδευτικοί μπορεί να συμπεριφέρθηκαν τυχαία μες στην τάξη τους και δημιούργησαν το κατάλληλο περιβάλλον για τα παιδιά. Μπορεί όμως να προσπάθησαν πολύ να μάθουν τον τρόπο που θα ήταν καλό να αντιμετωπίσουν τα παιδιά. Πιστεύω πως εδώ αξίζει να αναφέρω ένα περιστατικό που έζησα σε ελληνικό νηπιαγωγείο. Συνάντησα ένα κορίτσι Αλβανικής καταγωγής, την Γκέρτα. Κάθισα λίγη ώρα και παρατηρούσα το περιβάλλον και κάποια στιγμή ένα κορίτσι ήρθε και μου συστήθηκε. Μαζί με αυτή ήρθε και η Γκέρτα. Αμέσως μόλις συστήθηκε το κορίτσι στράφηκε προς το μέρος της Γκέρτα και μου είπε: «Αυτή είναι η Γκέρτα, είναι από την Αλβανία, δεν είναι από την Ελλάδα και την αγαπάμε πολύ. Πες στην κυρία για τη δουλειά του παππού σου! Πες της για τα χωράφια που πηγαίνετε!». Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση που όχι απλώς δεν την περιφρόνησε αλλά έδειξε και μεγάλο ενθουσιασμό για τη συμμαθήτριά της. Ρώτησα λοιπόν τι συμβαίνει με την περίπτωση της τη νηπιαγωγό και μου είπε: « Στην αρχή της χρονιάς η Γκέρτα δεν ήταν καθόλου φιλική. Ήταν πολύ διεκδικητική και είχε έναν αδικαιολόγητο εγωισμό. Δε συνεργαζόταν με τα υπόλοιπα παιδιά και χάλαγε τα παιχνίδια τους. Έμαθα ότι η μητέρα της την είχε συμβουλέψει να μην ανέχεται

προσβολές, και ότι οι Έλληνες δεν είναι καλύτεροι από τους Αλβανούς». Η νηπιαγωγός θύμωσε και κάλεσε τη μητέρα της Γκέρτα να μιλήσουν. Στη συνέχεια οργάνωσε πολλές διδασκαλίες προκειμένου να συμφιλιώσει τα παιδιά και να φέρει κοντά τους δύο λαούς. Πλέον τα παιδιά αλληλοεκτιμούνται και είναι πολύ αγαπημένα.

Ποίημα:

THROUGH THE EYES OF A CHILD

By Julie Gentle- an extract quoted by Etherington (1993)

The traveling life was wonderful
Nothing to do but play
Until we moved onto a site
And you are starting school today
Don' t put him next to me
My mum 'll have a fit
They never have a wash
And I might catch a nit

Watch him try and write
He can' t even spell his name
God, he' s so stupid
Isn' t it a shame

He' s sitting drawing pictures
Of a horse and a caravan
He says he is going to own one
When he becomes a man....

.....
The bell rings for a break
It' s time to take a walk
The gypsy stands alone
Nobody wants to talk

A group of boys come over
Shouting names at him
Two or three catch hold of him
While the others kick his shin

When they let him go
Our gypsy he hits out
Then the dinner lady
Rush over with a shout

Don' t you hit our kids
You dirty gyppo you
I' m taking you to a teacher
He' ll know just what to do

They go down to a site
They want to see his dad
We don' t want him at our school
He' s behaving very bad

So now you know why gypsies
Don' t bother with the schools.
Cause you end up the guilty ones
Being treated just like fools.

(Χουντουμάδη, 2002)

Μέσα από βιβλία και συμβουλές από τους σωστούς ανθρώπους πιστεύω είναι εύκολο να κατασκευάσουμε το κλίμα μέσα στην τάξη που θα δικαιώνει όλα τα παιδιά και δε θα τα ξεχωρίζει βάσει του χρώματος, της γλώσσας, ή του τόπου καταγωγής τους.

Συμπεράσματα:

Μελετώντας τη θεωρία σε συνδυασμό με τα ευρήματα από τις παρατηρήσεις στα νηπιαγωγεία διαπιστώνω ότι η Ελλάδα δεν έχει δώσει μεγάλη βαρύτητα στο θέμα της συνεκπαίδευσης των αλλοδαπών παιδιών με τα Ελληνόπουλα. Ωστόσο, δε θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η κατάσταση είναι άσχημη. Διαπιστώσαμε ότι αρκετές από τις νηπιαγωγούς ενδιαφέρονται γι' αυτά τα παιδιά και προσπαθούν να τα βοηθήσουν. Πιο συχνά με την καλοσύνη τους, την αγκαλιά τους, ή με την κατανόηση που δείχνουν στις αδυναμίες τους. Δε φαίνεται να είναι ειδικευμένες στην αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων. Όπως αναφέρεται στο βιβλίο των Derman- Sparks (1989), υπάρχουν τεχνικές που μπορούν να δώσουν κατευθύνσεις στα αλλοδαπά παιδιά προκειμένου να ενσωματωθούν ομαλά στην Ελληνική σχολική πραγματικότητα και από την άλλη, τα Ελληνόπουλα να μάθουν να δέχονται το καινούριο, να το θαυμάζουν, να το εκτιμούν.

Όταν ξεκίνησα την έρευνα για τη συλλογή πληροφοριών δεν περίμενα τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο από όσα είδα. Όσα νηπιαγωγεία επισκέφτηκα ήταν ανυποψίαστα σχετικά με την έρευνα που έκανα, οπότε θεωρώ ότι η συμπεριφορά όλων ήταν φυσική και αβίαστη.

Μια δύσκολη στιγμή ήταν όταν μερικοί παιδαγωγοί φέρονταν ρατσιστικά απέναντι σε αλλοδαπά παιδιά. Ένωσα πραγματικά λύπη για αυτά τα παιδιά και μια κακή διάθεση απέναντι στην ασυνείδητη νηπιαγωγό. Αυτά τα συναισθήματα με ώθησαν στη συγγραφή αυτής της εργασίας και αν θα έκανα μια επόμενη θα ήταν πάνω στο ίδιο θέμα. Θα ήθελα όμως να το αγγίζει βαθύτερα.

Βιογραφικό:

Η Αθανασία Αμπλιανίτη γεννήθηκε στο Καρπενήσι Ευρυτανίας το 1983. Τελείωσε το λύκειο Καρπενησίου και τώρα βρίσκεται στο 4^ο έτος του Τμήματος Προσχολικής εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Γνωρίζει άριστα αγγλικά και καλά γαλλικά. Έχει συμμετάσχει σε αρκετά σεμινάρια που οργανώθηκαν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, στο Κ.Π.Ε Μακρυνίτσας, σε σεμινάριο «Διεκδικητικής Συμπεριφοράς», καθώς επίσης έχει λάβει μέρος και παρακολουθήσει συνέδριο δραματικής τέχνης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βιδάλη, Α. (2000). *Νεότερικότητα, αγωγή και προσχολική ηλικία*. Αθήνα: Καστανιώτη

Γιαγκουνίδης, Π. (2001). *Περιοδικό: Σύγχρονο νηπιαγωγείο. « Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένη ή ως δεύτερη για τους αλλόφωνους/ παλιννοστούντες μαθητές»* (20): 15-17

Γκουντουρά, Ε. (2002). *Περιοδικό: το σχολείο και το σπίτι. «Προβλήματα των αλλοδαπών και Μεταναστών μαθητών στο σημερινό Ελληνικό νηπιαγωγείο»*. (6-7): 409-412

Θωμάς, Γ. (2002). *Περιοδικό : Το σχολείο και το σπίτι. «Αλβανός είναι, βασανίστε τον»* (1): 3-5

Λυκιαρδοπούλου, Σ. (2003). *Περιοδικό: το σχολείο και το σπίτι. «Λίγες σκέψεις για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση»* (3): 157

Νικόδημος, Σ. (1994). *Περιοδικό: Το σχολείο του μέλλοντος. «Το σχολείο του μέλλοντος και οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»* (9): 26

Ντολιοπούλου, Έ. (2000). *Σύγχρονα Προγράμματα για παιδιά προσχολικής Ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Πασχάλη, Α. (2002). *Περιοδικό: Το σχολείο και το σπίτι. «Η διδασκαλία της ελληνικής σε Αλβανούς μαθητές»* (2): 71-75

Χουντουμάδη, Α. (2002). *Στην πισίνα να τρώω κορόμηλα*. Αθήνα: Σχεδία

Ξενόγλωσση

Brown, B. (1998). *Unlearning discrimination in the early years*. Trentham Books

Copple, C. (2003). *A world of difference*. Washington, D.C :NAYEC

Derman-Sparks, L. & the A.B.C Task Force (1989). *Anti-Bias Curriculum: Tools for empowering young children*. Washington. D.C: NAYEC

Elswood, R. (1999). *Really including diversity in early childhood classrooms*. *Young Children* 54 (4): 62-66

Hornby, A.S. (2000). *Oxford Advanced Learners' dictionary of current English*. New York: Oxford University

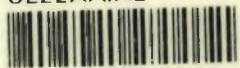
Sturm, C. (1997, July). *Creating parent-teacher dialogue. Intercultural communication in child care.* *Young Children*, 34-38

Wardle, F. (1987). *Are you sensitive to interracial childrens' special identity needs?* *Young children*, 53-59

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000072272